

After parliament elections in 1922, which were successful to Ukrainian minority of Kholmshchyna, «Ridna Khata» succeeded to register statute and operate officially. Author explores changes that were added to organization's statute in 1923. They allowed opening and operation of branches of organization in the Lublin region. This led to spreading of its influence among Ukrainian people in the region, amount of participants and activation of cultural and political life.

During the second half of 1930 «Ridna Khata» continued its cultural activities and communicated with people through the party Selrob-Unity, which had a great impact on its management and ordinary members of society, which was under the influence Communist ideas.

However, a sharp increase has meant that, despite the statute ban for political activity, at first separate branches, and the influence of Communist Party of Western Ukraine not only attracted the close attention of the Polish government and policy, but also lost an ethnical spirit and purpose for which it was created.

In summary, we emphasize that «Ridna Khata» had a significant influence on the development of Ukrainian social and cultural life of Ukrainians, who lived in the Holm region and tried to protect their interests.

Key words: «Ridna Khata», Kholmshchyna, charity organization, cultural and educational activities.

До редакції надійшла 12.09.2014.

УДК329.71(477.87) «1930/1940»

**© Тарас Пшеничний
(Київ)**

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ 1930-Х – 1940-Х РР. У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ДІАСПОРНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті представлений погляд, який має місце у вітчизняній історіографії, а також у середовищі української наукової еміграції щодо місця УГКЦ в суспільно-політичних процесах на Закарпатті під час Другої світової війни та післявоєнний період.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква, Закарпаття, історіографія, СРСР, УРСР, РПЦ.

На декларування важливого місця Української греко-католицької церкви в Україні наприкінці 1930-х рр. вплинули події суспільно-політичного характеру на Закарпатті. Відомо, що цей регіон, на відміну від інших територій західноукраїнських земель, було приєднано до СРСР найпізніше, тому у висвітленні даної проблеми окремі вчені вдаються до аналізу окупаційної політики різних політичних режимів, які панували у краї, і її вплив на релігійне життя.

Метою дослідження є спроба показати важливість суспільно-політичних процесів на Закарпатті у передвоєнний період, місце у них греко-католицької церкви і відображення цього у вітчизняній історіографії. Такий підхід, у свою чергу, актуалізує дану проблему, оскільки, робиться спроба поглянути на рефлексії, які панували і панують серед науковців по відношенню до церковного чинника у важливих політичних трансформаціях зазначеного періоду і їхній вплив на майбутнє цієї церкви.

У вітчизняній історіографії цій темі приділено достатньо уваги. Науковці вдавалися до аналізу окремих явищ і процесів, проте

грунтовна історіографічна оцінка участі греко-католицької церкви у національних змаганнях Закарпаття напередодні Другої світової війни ще відсутня. Часткові спроби це зробити знаходимо в А. Пекаря, М. Маркуся, сучасних дослідників А. Колодного, Е. Бистрицької. Авторами окремих досліджень є греко-католицьке духовенство, серед якого О. В. Жупник.

Аналіз історіографічних досліджень дозволяє також побачити роль і значення УГКЦ на Закарпатті в суспільних і політичних процесах 1939–1940-х рр. Історики виділяють окремі періоди її існування, пов'язуючи їх з окупацією регіону різними країнами: Угорщиною, Чехословаччиною, Німеччиною та Радянським Союзом.

Перші ґрунтовні дослідження з історії Закарпаття періоду Другої світової війни з'являються в еміграції. Так, в середині 1950-х рр. у США побачила світ праця С. Зеркаля – громадського діяча, педагога, історика, видавця. У своїй роботі автор робить спробу узагальнено показати різні аспекти релігійно-церковного життя в окупованій угорцями «Срібній Землі». Спираючись на статистичні дані архівних матеріалів, церковної документації тощо,

дослідник намагається показати склад населення регіону, наявність у ньому греко-католиків, простежує зміни у церковному житті, які були зумовлені завоюванням Закарпаття Угорщиною, а також впливи Німеччини на ситуацію в краї [5]. Та при цьому вчений поверхнево говорить про домінуючу роль церковного фактору в житті закарпатців у міжвоєнний період. Не достатньо надається увага ключовим церковним діячам, які наприкінці 1930-х рр. взяли на себе кермо суспільно-політичного пробудження.

Детальніше період кінця 1930-х рр. на Закарпатті описують у своїй роботі вчені І. Крип'якевич та М. Дольницький, які з цього приводу дають аргументоване пояснення подіям соціального і політичного характеру, які мали місце в регіоні. На думку вчених, окупація його Чехословаччиною не носила настільки жорстокого характеру порівняно з мадярським (угорським) окупаційним режимом, а тому склалися відповідні можливості для розширення українського національного руху, спрямованого на революційні методи боротьби. Насамперед цьому сприяло покращення соціальних умов життя, що породило в суспільстві відчуття свободи слова та вільнодумства. Це було використано українським населенням Закарпаття для поступової розбудови свого громадсько-політичного і національно-культурного життя. Таким чином, зазначають автори, виростили нові кадри української інтелігенції і політичних діячів, які почали формувати в краї нову вітчизняну політичну атмосферу, якої досі там не було [9, с. 148].

Вчені у своєму дослідженні не залишають поза увагою і очевидний приклад визрівання національної сили на Закарпатті, яку вони називають новою генерацією українства. 15 березня 1939 р., коли було проголошено Карпатську Україну самостійною державою, в політичних колах, зокрема окупаційних, цей факт набув широкого розголосу. Не залишилася поза увагою і присутність у цьому процесі церковного чинника, зокрема коли президентом держави став греко-католицький священник А. Волошин [9, с. 150].

Хоч існування новоствореної держави було короткотривалим, проте сам факт її проголошення свідчив, на думку вчених, про наявність ще одного форпосту національних сил, який цілком органічно включався до всеукраїнського руху опору. На їхнє переконання, це підкреслювало тенденцію серйозного впливу у суспільстві національно-налаштованих кроків греко-католицької церкви і її єпископату. Черговий раз очевидним ста-

вало те, що у складних умовах національно-державного будівництва УГКЦ виступала, як єдиний національний організм українського суспільства, у якому розбіжності і протиріччя практично не проглядалися [9, с. 151].

В іншій своїй праці проф. І. Крип'якевич безпосередньо зупиняється на особі о. А. Волошина. Він називає його «... патріархом і провідником національного відродження...», який власними силами та ініціативою зумів закласти фундамент культурно-освітнього й господарського життя краю (Закарпаття – авт.). Саме з його іменем вчений пов'язує вихід на суспільну арену нових облич громадського і політичного життя, з належним способом мислення, яких досі майже не було. Через формування такого прошарку суспільства мало відбутися національне відродження України 1, с. 861].

Грунтовною роботою у вивченні історії УГКЦ на Закарпатті є матеріали із «Записок Чину Святого Василя Великого» (далі Записок ЧСВВ). Відзначимо, що цей друкований орган, який у собі містив статті, монографії, матеріали конференцій тощо, після 1946 р. виходив виключно за межами СРСР. Це було зумовлено періодичною міграцією Чину в Італію, Німеччину, Англію, США, Австралію.

Один з аспектів наукових досліджень, який висвітлювався на сторінках «Записок ЧСВВ», був пов'язаний з ліквідацією УГКЦ в УРСР протягом 1946–1949 рр.

Фахівцем у даній галузі дослідження був чернець цього монашого чину, дослідник історії церкви в Україні А. Пекар. У своїй монографії «Нариси історії Церкви на Закарпатті», якій було відведено у записках ЧСВВ цілий окремих том, він детально висвітлює процес наступу на греко-католицьку церкву в регіоні, який розпочався на початку ХХ ст. Автор веде мову про органічний наступ на УГКЦ, який загалом проводився по всій Західній Україні, але при цьому виділяє саме регіональний контекст. Значною мірою зосереджує увагу на радянській та німецькій окупаційній політиці і її відношенню до церкви та релігійних переконань суспільства.

Вчений відзначає, що для своїх пропагандистських цілей більшовики у 1943 р. на Закарпатті відновили церковні структури Російської Православної Церкви, місцезбудителем над якими призначили митрополита Сергія (Старгородського). Однак конструктив церковних реформ у регіоні, як і загалом в УРСР, наступив після 2 лютого 1945 р., коли Патріархом Московським і всієї Русі було об-

рано Алексія І (Симанського). Власне з ним А. Пекар пов'язує інтенсифікацію антигреко-католицького руху в УРСР. За його схвалення розгорнув активну роботу «Совіт для справ Православної Церкви». Адже, на думку дослідника, його діяльність була спрямована на тісну співпрацю церкви з державною владою, прерогативу у чому отримала РПЦ [10, с. 149].

А. Пекар також виділяє певну стратегію у діяльності новопризначеного патріарха Алексія І, яка проявлялася: по-перше, у підтримці радянської влади на теренах Закарпаття; по-друге, сприяттні поширенню православ'я в краї; по-третє, «проштовхуванню» питання, щодо приєднання до православної церкви УГКЦ. У зв'язку з цим, для конструктивного втілення планів у життя, відзначає автор праці, регіон було передано під патронат сербського патріарха. Це пов'язано з тим, що остаточного впливу на релігійне життя Закарпаття курія РПЦ не мала, оскільки ще від 1929 р. Мукачівсько-Пряшівська Православна Єпархія знаходилася під владою сербського синоду єпископів. Тому створення так-званої «Ініціативної групи» для ліквідації УГКЦ в краї було вирішено провести за допомогою другої сторони [10, с. 149].

Згадані вище політико-релігійні трансформації А. Пекар пов'язує із системним наступом радянської влади на греко-католицьку церкву в Закарпатті. Автор відзначає, що мотивом для цього була активність греко-католицького духовенства в регіоні, а також зростання мирянського руху молоді у середовищі цієї церкви. Таким чином, як вважає А. Пекар, це призвело до того, що 20 квітня 1945 р. радянський політичний орган «Народна Рада» здійснив два кардинальні кроки у вирішенні питання з існуванням УГКЦ: з одного боку, відділив школу від церкви, а з іншого – закрив усі церковні школи в Мукачівській єпархії [10, с. 152]. У проведенні цих змін дослідник виділяє ключових осіб – уповноваженого уряду СРСР проф. П. Лінтура, представника православної церкви І. Коноловича, спостерігачів від КДБ – генерала Міхле та полковника Тюльпанова [10, с. 150].

У своєму дослідженні, о. А. Пекар подає й аналіз поведінки духовенства на чолі з єпископом Т. Ромжою під час посилення анти-церковного тиску проти духовенства, замах на його життя і смерть за «невідомих обставин» [10, с. 151–156].

Важливе місце у роботі вченого займає факт юридичного припинення діяльності УГКЦ на Закарпатті у 1949 р. Головним керманічем

цих подій відзначає уповноваженого з Москви православного єпископа Макарія (Оксіюка) [10, с. 156–157, 159–165].

Звичайно, праця А. Пекаря наповнена амбіційністю висловлювання думок, проте є ґрунтовним і систематичним висвітленням суспільно-політичної ситуації на Закарпаття наприкінці 1930-х – у 1940-х рр., яка призвела до ліквідації УГКЦ в регіоні. Актуальною вона є і тому, що побудована на великій кількості архівних документів, які не були доступні на території СРСР.

Загалом, весь цей матеріал займає окрему нішу у діаспорній та вітчизняній історіографії.

Аналізуючи праці, у яких висвітлюється питання УГКЦ у подіях суспільно-політичного характеру на Закарпатті в досліджуваній нами період, стикаємося й з оцінкою німецької окупації регіону і церковною політикою окупаційного уряду.

В історичних дослідженнях, присвячених цій проблемі, мають місце рефлексії, у яких відображається широкий спектр думок щодо відношення вермахту до УГКЦ на Закарпатті. Включаючи греко-католицький чинник у площину стратегічних розрахунків Німеччини, вчені вкотре ведуть мову про їхню актуальність для цієї країни. При цьому наголошують на спільних рисах греко-католицького питання як для радянського уряду, так і для німецького. Перший не зумів використати дану церкву для власних цілей. Тому його реалізація стала спробою «номер два», цього разу, для німецького уряду. Тут йдеться про приборкання «традиційно-проблематичного» українського руху опору, який активно підтримувався греко-католицькою церквою.

Зокрема, таку точку зору можна зустріти у дисертації І. Гапоненко. Із запропонованих думок дослідниці можна зробити висновок, що при вступі німецьких військ на українські землі у 1941 р. керівництво вермахту вже розробляло план-схему дій і стратегію відносин з духовенством УГКЦ, особливо зверталася увага на постать її глави митрополита А. Шептицького. Тобто через політичні відносини Німеччини та Угорщини напередодні нападу першої на СРСР, вивчалися і створювалися програми застережень щодо труднощів, які могли б виникнути із встановленням німецького окупаційного режиму на українських землях, у тому числі й на Закарпатті. Саме на них робився особливий наголос у Берліні. Врахування місцевих особливостей, зокрема ментального та церковного характеру, займало одне з важливих місць

у розробці стратегії відносин німецького уряду з греко-католицькою церквою в Закарпатті. Дослідниця також зауважує, що місце і роль греко-католицьких священників у консолідації суспільства німецька сторона добре розуміла і намагалася це використати для власних політичних цілей. Тому з її боку виношувалися плани підкорення церковного життя на окупованих територіях. Нереалізований проект «Карпатська Україна» вважається, при цьому, справою рук А. Гітлера та його прихильників у приборканні українського націоналістичного середовища. При цьому висувається думка, що до його здійснення Берлін втягнув й Угорщину [2].

Окремі факти про становище УГКЦ на Закарпатті у 1940-х рр., які, зокрема, перегукуються з фактологічним матеріалом у роботах А. Пекаря, знаходимо у новітніх дослідженнях з історії УГКЦ на цій території. Одним з таких є праця «Історія релігії в Україні», з окремим томом, присвяченим католицизму в Україні. Вийшла вона під редакцією професора відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України П. Яроцького. Авторський колектив вдало робить спроби відобразити становище церкви у політичних і суспільних процесах, які переживало населення Закарпаття після 1944 р., констатує факт тотального наступу на церкву радянською тоталітарною машиною. У жовтні зазначеного року «... одразу ж було розпочато пошук шляхів ліквідації Мукачівської греко-католицької єпархії...» [6, с. 469]. При цьому, традиційно, відзначається серйозна робота греко-католицького єпископа Теодора Ромжі, який акумулював усю свою силу і роботу навколо збереження Мукачівської єпархії. Також вчені вказують на існуючу стратегію охорони церкви, яку він розробив, але вона не мала життя через відсутність дієвого діалогу між владою і церквою.

Окрім згаданого, у праці відзначається й факт загострення відносин у трикутнику Православна Церква, уряд СРСР та Українська греко-католицька церква, яке настало після 24 березня 1945 р. Власне цього дня вийшла постанова «Про вільну зміну релігії». Як відзначають вчені, згідно цього документу греко-католицька церква на Закарпатті, як і в Галичині, позбулася великої кількості парафій та матеріальної бази. Через фабрикування підписів уряд СРСР та УРСР, руками Російської Православної Церкви та курії Московської патріархії перерозподіляв майно, яке належало греко-католицьким храмам, монастирям, закладам дитячого виховання тощо.

А після призначення Нестора (Сидорука) мукачівським православним єпископом, «формально скасовувалася юрисдикція уніатського єпископа Т. Ромжі» [6, с. 470]. Проте, фінальні акорди в існуванні УГКЦ у регіоні пов'язують із замахом на життя закарпатського єпископа і його смертю. А у 1949 р. відбулося лише, так зване, підведення підсумків під вже практично ліквідованою церквою.

Заслугує на увагу й публікація Л. Капітан. У ній дослідниця намагається показати домінуючу роль у ліквідації УГКЦ на Закарпатті Російської Православної Церкви. Звинувачені у статті нововисвячені на православних греко-католицькі священники. Відзначається їхня серйозна робота у масових антикатолицьких рухах, які проходили у Мукачівській єпархії протягом воєнних і повоєнних років. Дослідниця акцентує увагу на роботі Секретаря єпархіального управління Мукачівсько-Пряшівської єпархії Іоані Копиловичу, який переконував різноманітні делегації у мирному житті в регіоні і замовчував дійсність [7, с. 42–43].

Висвітлення становища УГКЦ на Закарпатті у воєнний і післявоєнний період знаходимо й у загальних аналітичних публікаціях присвячених церковному питанню в радянську добу. Серед дослідників можемо відзначити А. Колодного. Вивчення ним церковного чинника у самовизначенні націй дозволяє побачити тісне переплітання релігії з етнічною складовою. У нашому питанні маємо нагоду побачити це на прикладі Закарпаття, де наявність різних етнічних груп була і є відверто помітною. На його думку, у 1940-х рр. релігія значною мірою зуміла консолідувати представників різних національних груп навколо єдиної загрози. Таким чином, вчений відзначає традиційно-притаманну властивість церкви, зокрема УГКЦ, об'єднувати суспільство на різних етапах історії [8, с. 42–43]. А це, як і І. Крип'якевичу, дозволяє говорити про несумісність такої позиції УГКЦ зі стратегію радянського керівництва.

Доповнює перелік публікацій з історії спільно-політичних процесів на Закарпатті у 1940-х рр. стаття В. Дмитрука в науковому збірнику «Історія України: Маловідомі імена, події, факти» за 2010 р. На думку дослідника, причина політичного терору, який закінчився ліквідацією УГКЦ в краї, була формальною. Вона ґрунтувалася на вигаданих даних про співпрацю «УГКЦ з фашистською владою, підтримкою «українського буржуазно-націоналістичного підпілля», використання будь-якої можливості

для створення соборної незалежної Української держави» [3, с. 284]. У цих подіях автор бачить певну закономірність антирелігійної політики в Радянському Союзі, яка у 1940-х рр. особливо сконцентрувалася навколо УГКЦ. Львівський псевдособор був лише її початком.

Головним втілювачем планів уряду у ліквідації УГКЦ в Закарпатті В. Дмитрук відзначає добре відомого голову Ради у справах РПЦ при уряді Г. Карпова. Власне вчений вважає його модератором ліквідаційного процесу, який проходив шаленими темпами: «Інформації уповноважених рад у справах РПЦ і релігійних культів при Раді Міністрів СРСР по УРСР нагадували за своїм змістом швидше зведення з театру бойових дій...» [3, с. 288]. Насамкінець вчений подає власні висновки, у яких аргументовано відзначає кілька важливих пунктів, які чітко відображають усю суспільну і політичну ситуацію на Закарпатті, яка безпосередньо стосувалася Української греко-католицької церкви, у тому числі призвела до її ліквідації у 1949 р. У них відзначається штучний, практично нічим не вмотивований, характер антигреко-католицької політики радянського уряду в дуєті з РПЦ, яка порушила всі канонічні норми і правила. Проте весь спектр цієї політики був, по суті, безрезультатним. На

цьому наголошували й попередні дослідники проблеми. Адже відбулася лише юридична заборона УГКЦ в Закарпатті, як і загалом в УРСР, проте церковна конфесія не припинила свого існування, а набула нового статусу – підпільного або ж катакомбного.

Підсумовуючи загалом позицію вчених щодо місця Української греко-католицької церкви у суспільно-політичних процесах на Закарпатті, наприкінці 1930-х – 1940-х рр., необхідно відзначити відмінності у підходах щодо висвітлення цієї проблеми у сучасній вітчизняній історіографії і працях, які вийшли в еміграції до 1990 р. Останні занадто переповерхнені амбіційністю, з якою дослідники підходили до висвітлення проблеми. Та разом з тим вражає фактологічний матеріал, який використовують вчені і на основі якого роблять серйозні наукові висновки, що носять завершений і об'єктивний характер. У сучасних вітчизняних дослідників простежуємо алгоритм зростання ефективності досліджень. Насамперед це пов'язано з поступовим відкриттям досі не доступних архівних документів, залучення яких в науковий обіг постійно вносить новизну у праці вчених, дозволяє їм робити об'єктивні висновки при дослідженні дискусійних питань.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Велика історія України / Упоряд. І. Крип'якевич, Д. Дорошенко, Я. Пастернак. – Львів-Вінніпег: Вид-во Івана Тиктора, 1948. – 967 с.
2. Гапоненко І.С. Закарпаття в європейській політиці напередодні та в період Другої світової війни: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / Ірина Семенівна Гапоненко. – Ужгород, 1997. – 28 с.
3. Дмитрук В. Ліквідація Української греко-католицької церкви на Закарпатті (друга половина 1940-х рр.) / Володимир Дмитрук // Історія України: Маловідомі імена, події, факти. Збірник статей. – К.: Ін-т іст. України НАН України, 2010. – №36. – С. 283–293.
4. Жупник В. Греко-католицька церква в період 1944–1953 рр. у висвітленні сучасної української історіографії / Василь Жупник // Україна: культурна спадщина, національні свідомість, державність. Упоряд. М. Литвин. – Львів, 2008. – Вип. 17. – С. 600–608.
5. Зеркаль С. Національні і релігійні відносини на Закарпатті / С. Зеркаль. – Нью-Йорк: б.м., 1956. – 37 с.
6. Історія релігії в Україні: у 10-ти т. / Ред. П. Яроцький. – К.: Світ знань, 2001. – Т. 4. – 598 с.
7. Капітан Л.І. Російська православна церква як знаряддя утвердження моноконфесійності Закарпаття (повоєнні роки) / Л.І. Капітан // Історичний архів. / Ред. П.С. Сохань. – 2012. – Вип. 9. – С. 41–47.
8. Колодний А. Церква в контексті національного самовизначення українців / А. Колодний // Релігія та соціум. Міжнародний часопис. Ред. В.О. Балуха. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2008. – № 2. – С. 42–47.
9. Крип'якевич І. Нова історія України / І. Крип'якевич, М. Дольницький. – Детройт: Батьківщина, 1954. – 180 с.
10. Пекар А. Нариси історії Церкви на Закарпатті. У 2-х т. / Атанасій Пекар. – Рим-Львів: Місіонер, 1997. – Т. 1. – 232 с.

© Тарас Пшеничний
(Киев)

УКРАИНСКАЯ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКАЯ ЦЕРКОВЬ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ НА ЗАКАРПАТЬЕ В КОНЦЕ 1930-Х – 1940-Х ГГ. В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И ДИАСПОРНОЙ ИСТОРИОГРАФИИ

В статье представлен взгляд, который имеет место в отечественной историографии, а также в научных трудах, которые вышли в среде украинской эмиграции, относительно места УГКЦ в общественно-политических процессах на Закарпатье во время Второй мировой войны и послевоенный период.

Ключевые слова: Украинская греко-католическая церковь, Закарпатье, историография, СССР, УССР, РПЦ.

© Taras Pshenychnyu
(Kyiv)

UKRAINIAN GRECO-CATHOLIC CHURCH AND SOCIAL AND POLITICAL PROCESSES ON ZAKARPATTIA IN THE END 1930-X – 1940 TH. IN HOME AND DIASPORA HISTORIOGRAPHY

In the article the presented look that takes place in home historiography, and also in the environment of Ukrainian scientific emigration, in relation to the place of UGCC in social and political processes on Zakarpattia in the Second World war-time and post-war period.

Definition of the role of Ukrainian Greek-Catholic Church (UGCC) in Ukraine in late 1930-s is influenced by events of socio-political nature in Transcarpathia. It is known that this region in comparison to other territories of Western Ukraine was annexed by the Soviet Union at the latest. In their papers, researchers focus on the Soviet period in the history of Transcarpathia, separating it from the occupation policies of other political regimes that prevailed in the region.

This paper is an attempt to show the importance of social and political processes in Transcarpathia during the prewar period, the place of UGCC in them and the state of exploration of this «phenomenon» in the national historiography. This attempt actualizes this issue, because the study looks at the reflections that prevailed and prevails today among scientists about religious factor during important political transformations of this period.

In historiography of Ukraine to this subject is given sufficient attention. Researchers analyse particular phenomena and processes, but thorough historiographical assessment of participation of UGCC in national movement in Transcarpathia at the beginning of World War II is still missing.

Contemporary historiographical studies while examining the role of the UGCC in the social and political processes in Transcarpathia during 1939 – 1940's shed light on certain periods of her operation in the region. Particularly these studies concentrate on the place of UGCC during the dominance of different political ideologies, which influenced church life in Transcarpathia. First of all these political ideologies are Hungarian, Czechoslovak, German and, of course, Soviet.

As for the Soviet period in Transcarpathia geopolitical factors have produced different trends in the transition of UGCC under the sphere of influence of Russian Orthodoxy. Until 1947 as mentions the historian I. Ortynsky Ukrainian Greek Catholics were in an uncertain state. Only after the car accident and the mysterious death of Bishop Theodore Romzha Soviet government applied full-scale mechanism of oppression in relation to this denomination. In November on the Chernecha Mountain near Mukachevo the Congress of special commission of so-called «convinced» was called, which was obliged to decide to break with the Apostolic See. From this time open pressure against the clergy and the faithful began.

In addition to the characteristic of UGCC in the Soviet political system of coordinates the article analyzes the place of UGCC during the German occupation of Transcarpathia. In historiography there is a range of views on the subject, in which the dominant is anti-clerical orientation of the German government towards UGCC in Galicia, in particular in the region studied in the article.

In historical studies on this issue there is a wide range of views, which concerns with the relation of Wehrmacht and UGCC in Transcarpathia. By including Greek Catholic factor to strategic calculations of Germany researchers emphasize the importance of UGCC for this country. At the sometime they emphasize the common features of the Greek Catholic question for the Soviet government and the German. The first was not able to use this church for its own purposes. Therefore, its implementation was attempt «number two», this time for the German government. It refers to the curing of «traditionally problematic» Ukrainian resistance movement, which UGCC actively supported.

According to proposed views of researchers it follows that when German troops entered Ukrainian territory in 1941 the Wehrmacht's leaders had already designed the scheme of action and strategy for the UGCC clergy, especially the attention was focused on the figure of her head – Metropolitan A. Sheptytsky. Therefore through political relations between Germany and its allies, in this case – Hungary, before the first attack on the Soviet Union, serious program was studied and created of church-state relations. If necessary, it was planned to use this channel for quick installation of the German occupation regime on Ukrainian lands, including Transcarpathia. That is why in Berlin special emphasis on these relations was placed. Therefore, taking into account local circumstances, including mental and religious character, it took one of the important places in the development strategy of the German government's relations with the UGCC, including Transcarpathia. Historians also point out that the place and role of Greek Catholic priests in the consolidation of society was well understood by Germans and meant to use it for their own political purposes. Therefore, there were plans for the conquest of church life in the occupied territories, including the patriotic Greek Catholic clergy. And unrealized project of «Carpathian Ukraine» is to be taken at the same time as the German project of pacification of Ukrainian nationalist environment in general. At the same there is a thought that Hungary was directly involved in implementation of this plan.

In conclusion the article summarizes the overall position of scientists as to the place of UGCC in socio-political processes in Transcarpathia at the end of the 1930s – 1940s. It is necessary to note the differences in approaches to this issue in the contemporary national historiography and studies made in exile before 1990. The last are full of ambitions, with which the researchers come to inquire into the problem. But at the same time striking is factual material, which scientists use, and, based on which, they do serious scientific conclusions that are complete and objective. It becomes evident that contemporary Ukrainian researchers become increasingly efficient in their research. This is primarily due to the gradual discovery of still secret archival documents and involving them in the scientific circulation, which in its turn constantly bring novelty to the work of scientists, allowing them to make objective conclusions in the study of controversial issues.

Keywords: Ukrainian greco-catholic church, Zakarpattia, historiography, USSR, ROC.

До редакції надійшла 26.09.2014.

УДК 930: 94 (477) «1991–2011»

**© Ірина Кизименко
(Київ)**

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В СВІТОВИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ МИРУ ТА СТАБІЛЬНОСТІ: ІСТОРИЧНА ЛІТЕРАТУРА (1991–2011 РР.)

У статті розкриваються окремі аспекти відображення в працях дослідників участі України в організаціях, що покликані забезпечити мир та стабільність у світі. Загалом історія участі України, як незалежної держави, в ООН та ОБСЄ досить «молода». У зв'язку з чим ми позбавлені важливого ресурсу дослідження – історичної дистанції. Це ускладнює роботу дослідників, вимагає більш зваженого й неупередженого погляду на події цього часу. Але, не дивлячись на такі складнощі у дослідженні обраної теми, інтерес до її вивчення постійно зростає. Слід зазначити, що риторика наукових досліджень змінювалась у відповідності зі зміною пріоритетів зовнішньої політики України.

Ключові слова: Україна, ООН, ОБСЄ, історіографія, геополітика, міжнародні відносини, міжнародні організації.

Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН та ОБСЄ, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки, зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах, розвиток співробітництва у вирішенні проблем соціально-економічного та гуманітарного характеру, забезпечення прав людини.

Вчені неодноразово робили спроби проаналізувати стан вивчення цього питання. Зокрема, окремі аспекти участі України в ООН

у своїх працях розкрили С. Віднянський [1; 2], І. Смілянська [16], Г. Кривчик [12] та ін. Проблемам співробітництва України та ОБСЄ присвячені дослідження В. Волошина [5; 6; 7], Б. Гуменюк [9], І. Гончаренка [8].

Мета даної статті – дослідження історіографії участі України в організаціях по забезпеченню миру та стабільності в світі.

Слід зазначити, що в період входження України до Радянського Союзу її участь